

4. Зверева І. Д. Розробка та впровадження програм з навчання життєвим навичкам: міжнародні і вітчизняні підходи // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 53-57.

Можайкина Е. С. Актуальные вопросы ранней профилактики делинквентного поведения несовершеннолетних в условиях деятельности общеобразовательных школ.

В статье раскрываются вопросы: ранней профилактики делинквентного поведения несовершеннолетних в общеобразовательных школах; проведение анализа причин и условий возникновения указанного негативного социального явления и определение условий эффективного сотрудничества педагогического коллектива с родителями.

Ключевые слова: делинквентное поведение, несовершеннолетние лица, профилактика делинквентности

Moghaikina L. S. Urgent matters of early prevention of under age delinquent behaviour on conditions of comprehensive schools functioning

The article reveals the following matters: early prevention of under age's delinquent behaviour in comprehensible schools; conducting of analysis on reasons and conditions of the stated negative social effect and identification of conditions of school staff and parents' effective collaboration.

Key words: delinquent behaviour, under age, delinquency prevention

Роговенко М. М.
Національна академія внутрішніх справ
Роговенко Д. С.
Київський університет ринкових відносин

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемі діяльності тоталітарних сект в Україні. Авторами проаналізовано визначення поняття "тоталітарна секта". Надано пропозиції щодо покращення вітчизняного законодавства.

Ключові слова: права громадян, свобода совісті, тоталітарна секта, національна безпека

Сучасний світ є мінливим та багатоманітним. Ми ледь не щодня стаємо свідками масштабних соціальних, економічних та культурних змін. Кризові явища у світовій економіці, очікування другої хвилі глобальної економічної кризи породжують в людей відчуття невпевненості у завтрашньому дні. І далеко не кожен шукає поради й допомоги в традиційних релігіях. Як відзначають дослідники, характерною ознакою другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст. стала поява та бурхливий розвиток новітніх релігійних рухів. Це об'єктивне явище зумовлене реакцією частини соціуму на результати науково-технічної революції, що, своєю чергою, призвело до руйнації та трансформації світоглядних парадигм і, зрештою, яскраво проявилось у своєрідному духовному бунтарстві, помітно зблизило, а подекуди й поєднало східну та західну культури, позначилось на кризі традиційних церков і релігійних вірувань [9, с. 130].

Конституція України в ст. 35 проголосила право на свободу світогляду і віросповідання [1]. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Основний закон встановлює

винятки лише для окремих випадків, а саме: здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Як засвідчує практика, значну шкоду правам та інтересам громадян наносить діяльність представників так званих тоталітарних сект та деструктивних культів. У зв'язку з цим дослідження впливу тоталітарних сект та деструктивних культів є актуальним завданням не лише правової науки, але й філософії, психології та соціології.

Дослідженнями новітньої релігійності в різний час займалися такі дослідники, як М. Вебер, К. Ясперс, П. Сорокін, А. Тойнбі, З. Фрейд, Е. Фромм, Х. Кокс, Т. Роззак, Е. Несбіт, П. Тілліх, Р. Нібур, Р. Барт, У. Еко, З. Баумен. Проте багато питань в контексті діяльності представників нерелігійних рухів на території сучасної України залишаються не дослідженими.

Перш ніж досліджувати вплив тоталітарних сект на суспільство, необхідно визначити саме поняття секти. Єдиної думки з цього питання немає. Так, Енциклопедія Брокгауза та Ефрона дає наступне визначення секти: “Сектою називається спільнота людей, які не згодні з панівною церквою, але згодні один з одним в релігійному відношенні” [11, с. 324]. При цьому відмінності між сектою та віросповіданням, на думку авторів, полягають лише у кількісному відношенні, а також у тому, що вчення секти “з точки зору більшості вважається невірним або шкідливим” [11, с. 324]. Як бачимо, дане визначення вже не повністю відповідає сучасним реаліям, оскільки в сучасному суспільстві фактично не існує поняття “панівна церква”.

М. Вебер відзначаючи різницю між церквою та сектою, вважав, що церква – це громада віруючих, тих, які бажають спастись, а секта – це громада спасених, які намагаються відгородитись від зовнішнього світу [5, с. 176].

Юридична енциклопедія містить наступне визначення: “Секта релігійна (лат. secta – шлях, напрям, вчення, від sequi – прямувати, йти услід) – загальна назва різних течій і об'єднань віруючих, які на ґрунті догматичних, культових чи організаційних відмінностей відокремлюються від традиційної чи автохтонної релігії і церкви” [12, с. 453].

Як вказує російський дослідник І. Б. Воробйова, по відношенню до вихідної релігії секта, по-перше, може бути частиною вихідної релігії, що визнається іншою частиною цієї релігії; по-друге, вважає себе частиною вихідної релігії, що, проте, відкидається іншою частиною цієї релігії (як правило, на підставі серйозних розбіжностей у віровченні): наприклад мормони вважають себе християнами, але не визнаються такими рештою християн; по-третє, від самого початку виникла незалежно від інших релігій чи на основі поєднання елементів різних релігій [6, с. 161].

На думку О. Дворкіна, секта – це закрита релігійна група, що протиставляє себе основній культуро утворюючій релігійній громаді (чи громадам) країни або регіону [7, с. 44].

Відмінності у визначенні самого поняття “секта”, відсутність єдиного визначення сект, стають ще більш очевидними при визначенні понять “тоталітарна секта” та “деструктивний культ”. Складається парадоксальна ситуація, за якої терміни, які є широко вживаними в засобах масової інформації, відсутні у визначеннях на рівні

нормативно-правових актів. Більше того, в науковому середовищі й досі немає згоди щодо доцільності вживання цих термінів. Так, І. Я. Кантеров зазначає, що наведені терміни є недостатньо чіткими, а їх розпливчатість “дозволяє відносити до таких об’єднань практично будь-яке релігійне новоутворення, релігійно-філософське вчення, культурно-освітню або оздоровчу установу” [8].

Чинне законодавство України не містить визначень понять “культ”, “секта”, “тоталітарна секта” або “деструктивний культ”. В ст. 35 Конституції України вжито поняття “культ”. Аналогічне поняття вжито і в Законі України “Про свободу совісті та релігійні організації” від 23.04.1991 р. № 987-XII [4]. При цьому самого визначення культу в цих нормативно-правових актах немає. Натомість в Законі України “Про свободу совісті і релігійні організації” вживаються та розкриваються поняття “релігійна організація”, “релігійна громада”, “релігійні управління і центри”, “релігійні братства і місії” тощо. Вважаємо, що відсутність в діючому законодавстві чітких визначень понять “культ”, “секта”, “тоталітарна секта” та “деструктивний культ” є негативним для правозастосовної практики. Як відомо, краще запобігти злочину, аніж припинити його. Статтею 181 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за посягання на здоров’я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів [2]. У зв’язку з цим введення законодавчих дефініцій дозволить правозастосовним органам діяти більш ефективно.

В цьому контексті дуже важливим є поєднання двох моментів: з одного боку в Україні на конституційному рівні закріплено принцип свободи совісті та проголошено віротерпимість. З іншого боку, як слідує зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров’я, честь і гідність недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У зв’язку з цим цілком обґрунтованим буде висновок про те, що свобода совісті та віротерпимість мають свої чітко визначені межі. Встановлення цих меж є надзвичайно складним завданням, адже вкрай важко привнести юридичні дефініції у таку делікатну сферу, як питання особистої віри. І тим не менш, робити це необхідно, якщо держава має на меті реалізацію задекларованих у Конституції завдань.

Перші кроки на цьому шляху були зроблені. Так, автори проекту Закону про внесення змін і доповнень до Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо заборони діяльності тоталітарних релігійних сект (реєстр. № 5473) пропонували доповнити Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” новою статтею 3-1 наступного змісту: “В Україні заборонено створення та діяльність тоталітарних релігійних сект. Шкода, завдана потерпілому від небезпечного психологічного впливу членів тоталітарної релігійної секти, підлягає відшкодуванню у порядку, встановленому Цивільним кодексом України”. Як зазначили автори законопроекту “під “тоталітарною релігійною сектою” мається на увазі релігійна організація, діяльність якої спрямована на порушення прав і свобод громадян шляхом використання заходів небезпечного психологічного впливу. Під “небезпечним психологічним впливом” треба розуміти психологічний вплив та інші маніпуляції з емоційно-вольовою сферою людини з використанням емоційних та психологічних перенавантажень, стресів, індивідуальної схильності до навіюваності, безвілля, недостатнього розумового розвитку і незрілості емоційно-вольової сфери особи,

що веде до втрати нею соціальних орієнтирів або цінностей, зниження власної самооцінки, тимчасового розладу психічної діяльності” [10].

Обговорення законопроекту № 5473 викликало жваву дискусію як у стінах Верховної Ради України, так і в середовищі релігійних організацій. Рішучими противниками законопроекту виступили представники протестантських церков. В якості основної мотивації наводилась позиція щодо “розмитості” окремих дефініцій, зокрема самого поняття “тоталітарної секти”. 29.01.2010 р. законопроект було відкликано.

На нашу думку, відкликання вказаного законопроекту було передчасним. Побойовання представників окремих релігійних організацій щодо можливих переслідувань є необґрунтованими. Ніхто не може заперечувати того факту, що проповідь віри в певному сенсі є спробою вплинути на людину. Але Оновлений Закон мав на меті протидію саме небезпечному психологічному впливу, такому впливу, в результаті якого завдається значної шкоди духовному розвитку та психіці людини. Адже маніпулятивний характер діяльності багатьох сект може нанести значної шкоди як психічному, так і тілесному здоров'ю громадян, а масовість того чи іншого релігійного руху перетворює діяльність окремих сект на справжню “зброю масового ураження”. Як приклад можна привести діяльність сумнозвісної секти “Народний храм” Джима Джонса, жертвами якої стали 912 членів секти [7, с. 26], або секти “Гілка Давида” Девіда Кореша, близько 100 членів якої загинули від вибуху, що був ініційований главою секти [7, с. 26]. Очевидно, що діяльність тоталітарних сект та представників деструктивних культів становить безпосередню загрозу національній безпеці України.

Згідно ст. 1 Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 р. № 964-IV національна безпека визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у визначених вказаним Законом. Статтею 3 Закону України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 р. № 964-IV визначено перелік об’єктів національної безпеки, до яких відносяться конституційні права і свободи людини і громадянина, а також духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності суспільства та його інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси [3]. Діяльність тоталітарних сект та представників деструктивних культів цілком може розглядатись як загроза конституційним правам і свободам людини і громадянина, а також духовним та морально-етичним цінностям суспільства. В той же час в статті 7 Закону України “Про основи національної безпеки України” серед переліку загроз національній безпеці не визначено таку діяльність як потенційну або реальну загрозу національній безпеці. У внутрішньополітичній сфері законодавець визначив в якості загроз можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об’єднань національних меншин та релігійних громад [3]. На нашу думку, статтю 7 Закону необхідно доповнити нормою такого змісту: “На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в

суспільстві є: ... у внутрішньополітичній сфері: ...діяльність представників тоталітарних сект”.

Водночас із внесенням змін до Закону України “Про основи національної безпеки України” необхідно внести зміни й у Закон “Про свободу совісті та релігійні організації”. Зокрема, визначення поняття “тоталітарна секта” вимагає законодавчого закріплення. На нашу думку, тоталітарна секта визначається як стійке ієрархічне об’єднання осіб на основі сповідування певного релігійного вчення, в ході діяльності якого застосовуються заходи небезпечного психологічного впливу на людину.

Що ж стосується визначення небезпечного психологічного впливу, то нами пропонується взяти за основу визначення, надане авторами законопроекту № 5473, тобто психологічний вплив та інші маніпуляції з емоційно-вольовою сферою людини з використанням емоційних та психологічних перенавантажень, стресів, індивідуальної схильності до навіюваності, безвілля, недостатнього розумового розвитку і незрілості емоційно-вольової сфери особи, що веде до втрати нею соціальних орієнтирів або цінностей, зниження власної самооцінки, тимчасового розладу психічної діяльності.

Внесення зазначених змін до законодавства дозволить більш ефективно протидіяти загрозам суспільству, які несе діяльність тоталітарних сект в Україні.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 – 1996 р., № 30, стаття 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001–2001 р., № 25, стаття 131.
3. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України від 26.09.2003 - 2003 р., № 39, стаття 351.
4. Закон України “Про свободу совісті та релігійні організації” від 23.04.1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР від 18.06.1991 - 1991 р., № 25, стаття 283.
5. *Вебер Макс*. Избранные произведения / под ред. д.ф.н. Ю. Давыдова. – М., 1990. – 244 с.
6. *Воробьева И. Б.* Термин “секта” и его использование в юриспруденции // Вестник Саратовской государственной академии права : научный журнал. – 2010. – № 3(73). – С. 160-164.
7. *Дворкин А. Л.* Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического исследования. – Н.Н. : Изд.-во “Христианская библиотека”, 2007. – 813 с.
8. *Кантеров И. Я.* “Деструктивные”, “тоталитарные”... и далее везде (возникновение новых религиозных организаций) // Религия и право. Информационно-аналитический журнал. – М., 2002, № 1. – С. 27-29.
9. *Прибутько П. С.* та ін. Релігієзнавство : навч. пос. – К. : КНТ; Дакор, 2010. – 208 с.
10. Тоталітарні секти можуть заборонити // Дзеркало тижня. – 2010. – № 1.
11. Энциклопедия. – СПб. : АО “Издательское дело”, Брокгауз и Эфрон, 1900. – Т. 29. – 956 с.
12. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : 2003. – Т. 5. – 736 с.

Роговенко М. М., Роговенко Д. С. Деятельность тоталитарных сект как угроза национальной безопасности Украины

Статья посвящена проблеме деятельности тоталитарных сект в Украине. Авторами проанализированы определения понятия “тоталитарная секта”. Сделаны рекомендации по улучшению отечественного законодательства.

Ключевые слова: права граждан, свобода совести, тоталитарная секта, национальная безопасность

M. Rohovenko, D. Rohovenko. The activities of totalitarian sects as a threat to national security of Ukraine

The article is devoted to the problem of totalitarian sects in Ukraine. The authors analyzed the definition of "totalitarian sect". The authors made recommendations to improve domestic legislation.

Keywords: *civil rights, freedom of conscience and totalitarian sect, national security*

Савінова Н. А.
Національна академія внутрішніх справ

ПРО ПОТРЕБУ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Стаття присвячена проблемі необхідності зосередження уваги сучасної кримінально-правової політики України на питаннях забезпечення інформаційного простору держави від суспільно-небезпечних посягань. Зокрема, у статті наводяться аргументи на користь необхідності кримінально-правового забезпечення посягань основні цінності та ресурси інформаційного суспільства: свідомість, комунікації, спілкування у інформаційному просторі. У статті ілюструються типові для інформаційного суспільства трансформації раніше відомої злочинності та виникнення нових видів злочинності під впливом розвитку ІКТ у інформаційному суспільстві.

Ключові слова: *інформаційне суспільство, правове забезпечення, кримінально-правова політика, кримінально-правове забезпечення, трансформація злочинності, інформаційна експансія, інформаційна інтервенція, кіберзлочини, кібертероризм, впливи на свідомість.*

Проблематика правового і кримінально-правового забезпечення інформаційного суспільства в частині дослідження забезпечення окремих його компонентів або їх груп досліджувалися Д. С. Азаровим, П. П. Адрушком, І. В. Арістовою, П. С. Берзіним, В. Д. Говловським, В. І. Голубєвим, Г. В. Загікою, М. В. Карчевським, С. А. Орловим, М. І. Пановим, О. М. Пановим, Б. В. Романюком, О. П. Снегірьовим, В. О. Туляковим, М. Я. Швецем, О. М. Юрченком, Я. Р. Якубовським та іншими. Окремі вектори політико-правових заходів кримінально-правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства аналізувалися Л. В. Багрієм-Шахматовим, В. І. Борисовим, Л. М. Герасіною, В. К. Грищуком, О. М. Костенком, В. О. Меркуловою, А. А. Митрофановим, В. О. Навроцьким, В. В. Сташисом, П. Л. Фрісом та іншими.

На початку ХХ сторіччя необхідність правового забезпечення розвитку інформаційного суспільства (далі – ІС) сприймалася в Україні настільки гостро, що Верховною Радою України, навіть, озвучувалися думки щодо потреби у розробці проекту Інформаційного кодексу України [1, с. 190]. Ця спірна з наукової точки зору ідея сама по собі була яскравим демонстратором того, що представники влади в Україні усвідомлюють необхідність запровадження ефективних норм правового забезпечення суспільних відносин в Україні в умовах розвитку ІС.

У 1995 р. СНД було започатковано розробку Концепції формування інформаційного простору СНД [2], у якій приймала участь і Україна. У цьому акті, зокрема, зазначалося, що учасниками прийняте рішення про віднесення діяльності по